

Prof. dr. MIROSLAV BRANDT (1914. - 2002.)

Dan 22. srpanj 2002. godine ostat će u tužnom sjećanju hrvatskim povjesničarima, ali ne i samo njima. Te je nedjelje u Zagrebu nakon dugotrajne bolesti preminuo u 89. godini prof. dr. Miroslav Brandt, povjesničar, prevoditelj i dugogodišnji član i dopredsjednik Matice hrvatske.

Rođen je 2. ožujka 1914. u Nijemcima kod Vinkovaca. Osnovnu i srednju školu završio je u Zagrebu, maturiravši 1932. u realnoj gimnaziji, kada se upisao na Medicinski fakultet, na kome je uredno položio ispite i postao apsolvent. Osim medicinske literature, u slobodno je vrijeme rado čitao apologije Miroslava Krležo o sovjetizmu i lenjinizmu. Zaintrigiran boljševičkim odnosom prema slobodi i ravnopravnosti te internacionali koja odbacuje prevlast jednog naroda nad drugim, počeo je proučavati rasprave Bebela, Plehanova, Marxa i Engelsa, osnivače i teoretičare socijalizma. Kao što biva u životu, jedan događaj promijenio je njegov životni put. Naime, predavanje studentima društva *Svjetlost* o povijesti Iberskog poluotoka i obrani demokracije u Španjolskoj bilo je njegov prvi i vrlo značajni susret s poviješću, koja je, uz medicinu, uskoro postala njegova nova životna preokupacija. Nakon povratka iz Pariza (1939.), zaposlio se u Higijenskom zavodu u Zagrebu na projektu antropoloških istraživanja. Zbog neoprezne izjave i osude tadašnje vlasti te iskazivanja otvorenog nezadovoljstva zbog talijanske okupacije dijela Hrvatske, zabranjeno mu je daljnje studiranje na Medicinskom fakultetu, a svi položeni ispiti bili su mu poništeni. Zabranom studiranja na Medicinskom fakultetu upisao je studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je diplomirao 1948. godine. Kod dr. Mihe Barade napisao je zapaženu seminarsku radnju o postanku hrvatskog plemstva, a kod dr. Grge Novaka o boravku Izraelaca u Egiptu. Iste je godine objavio monografiju *Gospodske četvrti*. Radio je kao bibliotekar u Sveučilišnoj knjižnici (1946.) i kustos Povijesnog muzeja Hrvatske (1946./47.), gdje je upoznao istaknutog povjesničara umjetnosti dr. Ljuba Karamana, po čijem nagovoru, nakon kratkog vremena, prelazi na rad u Arhiv JAZU (1947.-1949.), a od 1949. do 1952. asistent je u Historijskom institutu JAZU, koji je imao zadaću pokrenuti arhivističku školu te izraditi plan i program školovanja iz pomoćnih historijskih znanosti.

Dolaskom komunističke vlasti, oduzete su župnim uredima matične knjige, koje su predavane mjesnim Narodnim odborima. Nakon inspekcijskog pregleda diljem Hrvatske na njegov su prijedlog matične knjige vraćene na pohranu župnim uredima, ali stavljene pod vrhovni nadzor JAZU.

U građi splitskog kaptolskog arhiva pronašao je dokument iz 1384. o boravku engleskog bjegunca Gvalterija u Splitu, koji je podignuo splitski puk na pobunu. Gvalteri je bio engleski heretik u čijoj je domovini tada dominirala Wyclifova hereza, preteča husitizma i donekle luteranstva, što je bila tema njegove docentske habilitacije, objavljene 1955. u Zagrebu. Ista je prezentira svjetskoj javnosti na 10. kongresu povjesničara u Rimu. Od 1950. u Splitu je sakupljao arhivsku građu za doktorsku disertaciju pod naslovom *Razvoj splitke srednjo-*

vjekovne komune od VIII. do XIV. stoljeća, koju je obranio 1954. godine. U JAZU je 1948. postao član Komunističke partije Jugoslavije.

Od ranije se bavio prijevodima te je 1952. preveo Proustov roman *U traženju izgubljena vremena*. Boraveći više od godinu dana u Francuskoj (Archives Nationales i College de France) specijalizirao je arhivistiku i institucije feudalnog društva. Nekoliko mjeseci boravio je i u Engleskoj radeći u Oxfordu i londonskom Record-Officeu. U tom je razdoblju upoznao najistaknutije francuske i engleske povjesničare. Rezultat tih istraživanja bila je monografija *Wyclifova hereza i socijalni pokreti u Splitu*, objavljena 1955. u Zagrebu. Ne prihvaćajući povijest kao vojne, društveno-političke ili diplomatske događaje, nego kao cjelokupnost i slojevitost ljudskog djelovanja u raznim epohama, upoznao se s francuskom historiografskom školom, što ga je odvelo do najpoznatijih povjesničara, okupljenih oko časopisa *Annales*, kojeg su osnovali Georges Lefebvre, Marc Bloch i Fernand Braudel, kojeg je osobno poznao. U svega tri godine, uz svakodnevni znanstveni rad preveo je djela Henri Pirennea *Povijest Europe od seobe naroda do XVI stoljeća* (1956.), Josefa Kulishera *Opća ekonomska povijest srednjeg i novog vijeka*, (prva knjiga) *Srednji vijek* (1957.) te Marca Blocha *Feudalno društvo* (1958.), koje je postalo obvezatna sveučilišna literatura na studiju povijesti. U razdoblju od 1966. do 1976. preveo je UNESCO-vu *Historiju čovječanstva* u 20 knjiga.

Na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu radio je od 1952. do 1984. godine. Docent je postao 1956., izvanredni 1961., a redovni profesor 1972. u kom zvanju je otišao u mirovinu. Predavao je srednjovjekovnu povijest Europe, ali i Indije, Japana i Kine. Intenzivno se bavio socijalno-ekonomskim problemima razvoja srednjovjekovnih komuna Dalmacije (Dubrovnik, Splita, Zadra i Trogira), kao i usporednom poviješću religija u srednjem vijeku, napose wyclifizma, dualističke hereze, a bavio se i transformacijom kasnoantičkog ustrojstva društva u feudalni poredak, filozofskim shvaćanjem svijeta, religijskim sustavima, Srednjom Amerikom, pretkolumbijskom i subsaharskom civilizacijom, kao i ugrofinskim plemenima. Godine 1980. objavio je svoje najpoznatije djelo *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*. Izuzetno zanimljiva predavanja o problemima kršćanstva, kao i sam tijekom ispita, ostali su generacijama studenata u trajnom sjećanju.

Od 1952. do 1971. bio je politički aktivan, djelujući neprekidno kao član Upravnog odbora Matice hrvatske, s prekidom dvije godine (1954.-1956.) zbog studijskog boravka u inozemstvu. Za prvog dopredsjednika Matice izabran je na godišnjoj skupštini 29. veljače 1966., a dužnost je obnašao do 20. prosinca 1971., kada su članovi Upravnog i Izvršnog odbora podnijeli kolektivnu ostavku s obzirom da su državno-partijske organizacije uputile teške kritike na cjelokupan rad Matice hrvatske. Tada je Matici hrvatskoj, osnovanoj daleke 1874., onemogućen daljnji rad i djelovanje. Također je bio i član Komisije za veze s ograncima Matice hrvatske, Komisije za kulturne veze s inozemstvom i Komisije za ustavne amandmane. Intenzivno je radio na obnovi rada Matice hrvatske, a pritom se iznova sukobio sa Socijalističkim savezom i Partijom. Okupivši prijašnje članove Upravnog odbora, Matica hrvatska započela je 12. prosinca 1989. svoje ponovno djelovanje.

Osim na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, držao je predavanja i na Filozofskom fakultetu u Zadru, Pedagoškom fakultetu u Osijeku, kao i na posljedni-

plomskim studijima u Zagrebu i Dubrovniku. Tajnik je Povijesnog društva Hrvatske, član uredništva Historijskog zbornika, prodekan Filozofskog fakulteta u Zagrebu i član Savjeta za znanstveni rad SRH i Arhivskog savjeta SFRJ.

Najšira javnost pamtit će dr. Miroslava Brandta po njegovoj borbi za pravo svakog čovjeka da živi slobodan, a svakog naroda da ima suverenitet i ravnopravnost u odnosu na druge narode, u što je uključena i ravnopravnost naroda u očuvanju atributa, koji označavaju nacionalno postojanje. Jedan od najvažnijih identiteta naroda jest jezik. Na toj činjenici, dana 13. ožujka 1967., Upravni i Nadzorni odbor u "najdubljoj sobi" Matice hrvatske prihvatili su tekst *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* (Deklaracija), koja je objavljena 17. ožujka 1967. u *Telegramu*, izazvavši hajku neviđenih razmjera protiv njezinih sastavljača i potpisnika diljem Hrvatske i Jugoslavije. Naime, Deklaraciju su potpisale sve hrvatske kulturne i znanstvene ustanove. Brandt je bio ključna osoba u njezinom sastavljanju i objavljivanju. Nakon dugotrajnog sastanka, članovi partijske organizacije Filozofskog fakulteta nisu smatrali potrebnim da zbog učinjenog "propusta", sastavljanja i objavljivanja Deklaracije, kazne Brandta najstrožom partijskom kaznom. Nezadovoljan izrečenim kaznama, Sveučilišni komitet SKH preinačio je izrečene kazne i donio nove. Brandt je bio 1967. isključen iz članstva SKJ. Ni u tim kritičnim trenucima, kad je u pitanju bio ne samo njegov znanstveni habitus, nego i gola egzistencija, nije odstupio od svojih stajališta. Ostao je dosljedan i nije se žalio Kontrolnoj komisiji CK SKH, za razliku od drugih. Razlog mu je bila želja da još više zaoštri sukob s Partijom na pitanju prava Hrvata na svoj, hrvatski jezik. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* bila je odgovor, koji su hrvatski književnici, filozofi, filolozi, povjesničari i ostala ineteligencija uputili jugoslavenskoj (srpskoj) vlasti. Ona je bila prekretnica na novom hrvatskom putu, presudan dokument, kamen međaš suvremene hrvatske povijesti i glasnik hrvatske jezične slobode: "Tisuću godina hrvatske nacionalne svijesti i kulture, jezika i književnosti, i čvrsta i odlučna volja, da budemo svoji i samostalni, da budemo slobodni na svojoj staroj i slavnoj grudi". Pokret hrvatskih sveučilištaraca, Hrvatsko proljeće ili *kontrarevolucija u Hrvatskoj* nezamisliva je bez izuzetnog sudjelovanja i pomoći članova Matice hrvatske.

Tijekom 1971. Miroslav Brandt, kao delegat Središnjice Matice hrvatske prisustvovao je osnivačkim skupštinama ogranaka Matice hrvatske i držao predavanja u Bjelovaru, Koprivnici, Slavonskoj Požegi, Hvaru, Petrinji, Virovitici, Podravskoj Slatini, Ninu i Osijeku. Prigodom proslave 300-godišnjice pogibije Zrinskog i Frankopana tumačio je njihovu ulogu u hrvatskoj povijesti u Čakovcu, Križevcima i -akovu. Zapažen je bio njegov istup 24. siječnja 1971. u povodu osnivanja ogranka Matice hrvatske u Bjelovaru. Govoreći o Desetoj sjednici CK SKH, (*Magna charta libertatum*), koja je bila razlog rascjepa i nesloge u partijskom rukovodstvu Hrvatske rekao je: "U tom smislu zbivanja koja ispunjavaju naše dane i naše mjesece, to su ona zbivanja koja su u Hrvatskoj posebno dobila svoje formulacije na Desetoj sjednici CK SKH, koja je potvrdila pravo naroda da imaju svoju državnost, pravo naroda da postoje kao narodi, da postoje kao narodi u savezu s ostalim narodima". Branecí Maticu hrvatsku i njezin rad od partijskih napada na osnivačkoj skupštini ogranka u Petrinji 30. svibnja iste godine rekao je: "U takvim uvjetima dakako, da je MH kao nacionalna ustanova doživljavala veoma neugodne trenutke, ona nije nailazila na razumijevanje upravo zbog toga što je hrvatska ustanova, što je ustanova hrvatskog naroda i

hrvatskih intelektualaca i nerazumijevanja koja su pogadala hrvatski narod u cijelosti možda su se najdrastičnije zaoštravala u obliku nerazumijevanja pa čak i krivog interpretiranja djelatnosti i rada MH kao kulturne organizacije hrvatskog naroda”.

Nakon odlaska u mirovinu i nadalje se bavio znanstvenim radom, pisanjem i prevođenjem, prateći s velikom pozornošću politička zbivanja u Hrvatskoj, predosjećajući skori kraj Jugoslavije. U svom “Antimemorandumu” iz 1986. osudio je “Memorandum” SANU i velikosrpsku politiku, koja beskrupulozno otimlje tuđa područja i vrši agresiju na susjedne narode, naročito Hrvatsku. Nezadovoljan i očajan zbog “podjarmljenosti Hrvatske u boljševičko-velikosrpskom režimu” napisao je i objavio 1993. monografiju o korištenima srpske agresije *Roots of Serbian Aggression*. Svoju prevodilačko-književničku strast iskazivao je prevodeći beletristiku i povijesna djela s francuskog (i njemačkog) svojih omiljenih, najviše francuskih autora: L. Aragona, M. Prousta, R. Martina du Grada, P. Marivauxa, H. Bazina ili pak Alžirca Kateba Yacina. Razočaran ponajviše svojim dojučerašnjim “suradnicima i prijateljima” napisao je knjigu *Život sa suvremenici*, *Političke uspomene i Svjetonazor*, koja je izazvala dosta kontraverzi među suvremenici.

Svoje dugogodišnje iskustvo i znanje nesebično je prenosio na studente, poslijediplomante i doktorante. Razgovarajući s njime, uvijek smirenim i tihog glasa, otvarali su se vidici, dobivale ideje i putokazi za buduća znanstvena istraživanja.

Svojim životnim opusom prof. dr. Miroslav Brandt trajno je zadužio ne samo svoje studente, danas vremenite profesore, znanstvenike, već i hrvatsku historiografiju. Vjerujemo da će ostati u našim sjećanjima i da ćemo s dužnim i toplim poštovanjem koristiti, čitati i služiti se njegovim znanstvenim radovima, monografijama i prijevodima i ostati mu zahvalni za neumorni i veliki entuzijazam koji se danas rijetko susreće.

Sa suprugom je Viktorijom, s kojom se oženio 1940., živio u smirenom, skladnom i sretnom braku je punih 62 godine.

Kraj je to puta, za kojeg se borio i živio prof. dr. Miroslav Brandt. Velika mu hvala.

Berislav Jandrić